

методов обучения в системе художественного образования.

***Ключевые слова:** дидактические методы обучения, классификация методов обучения, профессиональная подготовка будущих художников, методика обучения в высших учебных заведениях.*

УДК 371:7:37.096:001.82

Год Борис,

д-р пед. наук, профессор,
зав. кафедри всесвітньої історії
та методики викладання історії
Полтавського НПУ ім В. Г. Короленка

ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** У статті схарактеризовано методологічні орієнтири впровадження полікультурного підходу в сучасній мистецькій освіті. Доведено, що у контексті подолання аксіокультурної кризи полікультурний підхід у мистецькій освіті дозволяє долучитися до мистецького досвіду світової теорії і практики, сприяє кристалізації наукових традицій опанування різних мистецтв шляхом опанування надбань європейських, слов'янських культур. З'ясовано, що ідеї полікультурного підходу, які сформувались в історичній ретроспективі, реалізуються через аксіологічне ставлення до мистецьких традицій різних народів, оновлення змісту мистецької освіти, застосування інноваційних форм і*

методів опанування різних видів мистецтв крізь призму національних, світових мистецьких надбань.

Ключові слова: *полікультурний підхід, мистецька освіта, методологічні орієнтири, цінності, полікультурність, поліхудожня освіта.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Загальна криза національної освіти України на сучасному етапі пов'язана з недостатнім осмисленням культурних традицій в освітньому вимірі, нівелюванням аксіологічних орієнтирів, трансляцією знань у відчуженій формі без залучення емоційної сфери особистості, перенасиченістю змісту знаннями за відсутності смислової інтерпретації.

Слушною є думка І. Зязюна про те, що виходом із кризи може бути реалізація особистісно орієнтованого, полікультурного і культурологічного підходів до модернізації освіти, глобальною метою яких є формування людини культури, здатної з максимальною ефективністю реалізовувати індивідуальні здібності, а також інтелектуальні і моральні можливості, людини, якій притаманна потреба і пристрасть до самореалізації [3, с. 15]. Означені підходи мають розглядатись як стала методологічна основа розвитку мистецької освіти – складової національної освіти, спрямованої на ретрансляцію мистецьких традицій в освітньому середовищі, навчання і виховання особистості з урахуванням надбань різних видів мистецтва. Криза освіти спонукала науковців, освітян до обґрунтування нових фундаментальних педагогічних ідей. Відповіддю на запити сьогодення в об'єднаній Європі є концептуальні засади полікультурної освіти, урівноважені різноманітністю дидактичних рішень, що історично склалися на теренах європейських країн. На

переконання Г. Ніколаї, підвищується інтерес педагогів, учених до традицій вітчизняної і зарубіжної освіти як невичерпної скарбниці філософсько-педагогічних ідей, що потребують більш повного розкриття з урахуванням принципу єдності вітчизняної і світової культур. У цьому контексті нові концепції мистецької освіти виникають на основі чіткого усвідомлення генетичних зв'язків із попередніми концепціями [6, с. 7.].

Аналіз досліджень і публікацій із проблеми, виокремлення невирішених її частин. Сучасні дослідження з проблем культурологічного та полікультурного підходів в освіті пов'язані з обґрунтуванням ідей культурно-історичної психології (Л. Виготський, О. Лурія, О. Леонтьєв та ін.), концепції діалогу культур (М. Бахтін, І. Берлянд, В. Литовський і ін.). Аналіз потенціалу культурологічного і полікультурного підходів в освіті здійснений у працях В. Гури, А. Погодіної, І. Балхарової, І. Колмолгорової та ін. Дослідниками розроблено головні концептуальні положення полікультурного підходу, принципи розбудови освітнього процесу в контексті цього підходу в умовах середньої і вищої школи. Більшість науковців доводять, що метою впровадження означеного підходу є подолання тенденції дегуманізації в освіті. Відтак **мета статті** полягає у визначенні методологічних орієнтирів впровадження полікультурного підходу в сучасній мистецькій освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна освіта все частіше розуміється як спосіб буття людини в універсумі культури, адже кінцевою метою педагога постає всебічний розвиток і максимальна реалізація потенціалу індивіда, а це можливе лише за умови розвитку в ньому важливої якості особистості – усвідомлення цінності культури. У ХХ ст. розвиток

культурології (від М. Бубера до М. Бахтіна) визначається ідеєю діалогу культур. Основою цієї ідеї стала думка, що культура потребує адресата, співучасника, а розвиток культури передбачає обмін цінностями. Саме *полікультурний підхід* відкриває шлях щодо розгляду мистецької освіти в історичній ретроспективі, в контексті розвитку культури, дозволяє виявляти зв'язок з теперішнім і майбутнім, здійснюючи, таким чином, прогностичну функцію. Розгляд мистецької освіти, здійснений у контексті діалогічних характеристик на широкому тлі культурного життя різних етносів, дозволяє виявити й прослідкувати особливості її розвитку.

Полікультурний підхід визначається як конкретно-наукова методологія пізнання та перетворення педагогічної реальності, основою якої є аксіологія; бачення освіти крізь призму поняття культури, тобто розуміння її як культурного процесу, котрий відбувається у культуровідповідному середовищі. Усі компоненти наповнені людськими смислами і слугують людині, котра вільно проявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку, самовизначення у світі культурних цінностей. В основі полікультурного підходу – принцип *полікультурності*, що сприяє реалізації *гуманізації* та *гуманітаризації* у змісті середньої і вищої освіти.

На початку ХХ ст. ідею полікультурної освіти обґрунтовували німецькі педагоги-гуманісти, засновники реформаторської Бременської школи Л. Гурлітт, Ф. Гансберг, Г. Шарельманн. У змісті полікультурної освіти вчені диференціювали знання національної та світової культур, що сприяло розвитку загальнолюдської свідомості й утвердженню ідеї про єдиний світ. Полікультурну освіту пов'язували зі

свободою духовного розвитку особистості і народу. Бременські педагоги були єдині у твердженні того, що полікультурна освіта включає вивчення культурної спадщини народів світу і культури свого народу, у тому числі «місцевої культури» [4].

С. Гессен визначив ідеї розвитку педагогіки культури в Польщі, обґрунтовуючи з позицій теорії персоналізму завдання освіти щодо залучення людини до культурних цінностей науки, мистецтва, моралі, права, економіки задля перетворення людини природної на людину культурну [9].

Аналіз сучасної літератури засвідчує, що міжкультурна взаємодія в освітньому процесі позначається низкою синонімічних понять, кожне з яких відображає провідну ідею, пов'язану з обґрунтуванням умов для взаємодії культур в освітньому процесі, залученням молодого покоління до культурних досягнень як свого народу, так і сусідніх етносів, а також усього людства [2].

Науковці XIX-XX ст. досліджували проблему полікультурності під кутом різних методологічних позицій (релігійної, діалектико-матеріалістичної, фрейдизму, екзистенціалізму та ін.). Учені зауважували, що світобачення особистості та її культура, по-перше, взаємопов'язані, по-друге, залежать від рівня і якості освіти, по-третє, визначають соціальну позицію і поведінку людини.

У науковій думці використовуються різні поняття для опису вищезазначеного процесу, який став предметом дискусій, починаючи з 1960-х рр.: «крос-культурна освіта» (Дж. Бенкс, Я. Пей та ін.), «багатокультурна освіта» (Г. Дмитрієв, О. Дубовик, В. Міттер), «мультикультурна освіта» (П. Майо, П. Акларен, Г. Палаткіна, П. Фрейре), «плюралістична

освіта» (Е. Беккі, Н. Козакевич, А. Моатассиме, Т. Мулуса), «інтегративна освіта» (К. Ірвін), «інтеркультурна освіта і виховання» (І. Антонюк, Р. Баяновська, О. Джуринський, І. Лощенова, Т. Рюлькер, О. Сухомлинська), «полікультурна освіта» (А. Белогуров, В. Макаєв, Л. Супрунова та ін.), бікультурна освіта (М. Сіпун, У.Ф. Маккі), глобальна освіта (Р. Хенві), інтеркультурна освіта (Ле Тхан Кхой). Незважаючи на різноманіття трактувань полікультурної освіти, наявне спільне положення, що забезпечує їх розуміння – всі вони ґрунтуються на понятті трансформації.

Поняття «полікультурна освіта» було вжито в Канаді (Г. Ауернхаймер, Є. Кузьміч), де у 1971 р. уряд проголосив політику полікультурності та двомовності, перше визначення поняття запропонували автори міжнародного педагогічного словника (Лондон, 1977). У Міжнародній енциклопедії освіти термін «Multicultural education» трактується як «педагогічний процес, у якому репрезентується дві або більше культури, що відрізняються за мовною, етнічною, національною або расовою ознакою» [10].

Полікультурність ґрунтується на тому, що освіта в поліетнічному суспільстві з урахуванням національних (етнічних) розбіжностей повинна містити множинність типів, моделей та ціннісних педагогічних орієнтацій, що будуть адекватними світосприйняттю та вимогам різних етнокультурних груп населення.

Оскільки більшість розвинутих країн світу належать до полікультурних та поліетнічних товариств, діалог та взаємодія різноманітних культур є провідною ідеєю полікультурної освіти. Адже саме через розуміння та осмислення своєрідності своєї культури можна зрозуміти всю глибину та розмаїття інших культур. На

думку американського педагога Пола Горскі, для реалізації *мультикультурності* в освіті необхідно забезпечити, по-перше, рівні можливості для розкриття кожним студентом свого потенціалу, його підготовленість до повноправного існування в інтеркультурному суспільстві; по-друге, освіта більш орієнтувати на особистість кожного студента, враховувати міркування та досвід майбутніх фахівців; по-рете, освітяни повинні взяти активну участь у переоцінці всіх освітніх практик та їх впливу на навчальний процес.

Важливо пам'ятати, що *полікультурна освіта* – порівняно нова концепція, яка буде трансформуватися, для того щоб відповідати потребам суспільства, що постійно змінюється. Виходячи з вищезазначених цілей можна трактувати мультикультурну освіту як складний прогресивний процес реорганізації та реформування освіти, основною ціллю якого є глобальне переосмислення існуючих недоліків та запобігання дискримінаційних процесів в освітній практиці [8].

Моральна мета полікультурної освіти полягає в тому, щоб змінити життя учнів і допомогти виховати громадян, які зможуть мирно жити і продуктивно працювати у суспільстві, яке стає все динамічнішим і складнішим.

У сучасній педагогічній науці досить перспективним та надзвичайно актуальним є створення полікультурного простору в межах мистецької, зокрема художньої освіти. Специфічним завданням (надзавданням) інтегрованих курсів із мистецтва є *поліхудожнє виховання* учнів – це особистісно зорієнтоване планомірне залучення учнів до різних видів мистецтва в їх взаємодії, результатом якого є формування інтегральних естетичних властивостей особистості, поліхудожньої свідомості та здатності до

поліхудожньої діяльності, в якій виявляється комплекс набутих мистецьких і естетичних компетентностей, що забезпечують готовність до художньо-творчої самореалізації, художньо-естетичного самовдосконалення [5, с. 12].

Полікультурний підхід у мистецькій освіті дозволяє охоплювати сукупність міждисциплінарних знань і уявлень про особливості різних видів мистецтва та їх взаємодію у багатогранному художньо-культурному просторі; формувати здатність до інтуїтивного відчуття міжвидових художніх смислів, до емоційно-естетичного резонансу; інтегральність логіко-ейдетичного мислення, якому притаманні міжвидові художньо-образні асоціації, аналогії, паралелі; уміння встановлювати зв'язки між видами мистецтв, порівнювати й узагальнювати художню інформацію у широкому просторі культури.

Феномен *поліхудожньої діяльності* Л. Масол характеризує як включення особистості у різновиди індивідуальної і колективної творчості на основі багатоманітних форм мистецької взаємодії, що стимулює вияв здатності бути компетентним, естетично виразним, оригінальним. У педагогічному процесі художня освіта безпосередньо пов'язана з дослідженням, упровадженням у практику інтегративних технологій на базі особистісних цінностей [5].

Саме тому набуває актуальності поліхудожня освіта, що зумовлює залучення до здобутків мистецтва шляхом усвідомлення генези різних видів художньої діяльності і набуття знань щодо взаємозв'язків різновидів мистецтва, що є відмінною ознакою від монохудожнього підходу. Виникає необхідність розробки, впровадження альтернативних програм інтегрованих курсів, реалізації принципу інтеграції різних видів мистецтв у змісті дисциплін художньо-естетичного і культурологічного

спрямування, пошуку інноваційних методів і форм опанування мистецьких дисциплін на інтегративній основі, створенні нових підручників, навчальних посібників, навчально-методичних комплексів інтегративного типу.

Утвердженню полікультурності у середній і вищій школі сприяє створення полікультурного середовища у навчальних закладах різних типів, що забезпечує активізація самостійної і дослідницької діяльності щодо вивчення мистецьких традицій різних народів, створення авторських лабораторій, проведення семінарів, конференцій з проблем взаємодії різних видів мистецтва на основі надбань вітчизняного і світового мистецтва тощо.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок із наряду. Отже, в контексті подолання аксіокультурної кризи полікультурний підхід у мистецькій освіті дозволяє долучитися до мистецького досвіду світової теорії і практики, сприяє кристалізації наукових традицій опанування різних мистецтв шляхом опанування надбань європейських, слов'янських культур. Засади полікультурності, закріплені у теоретичному і практичному вимірі мистецької освіти, визначають спрямованість на формування полікультурної компетентності особистості – майбутнього вчителя, вчителя-практика, дитини. Засадничі положення полікультурного підходу дозволяють спрямувати освітній процес на формування полікультурної компетентної особистості. Ідеї полікультурного підходу, які кристалізувались у контексті методологічних напрацювань та досягнень освітньої практики викладачів, учителів мистецьких дисциплін в історичній ретроспективі, реалізуються через аксіологічне ставлення до мистецьких традицій

різних народів, оновлення змісту мистецької освіти, застосування інноваційних форм і методів опанування різних видів мистецтв крізь призму національних, світових мистецьких надбань.

Перспективою подальших наукових пошуків є аналіз мистецьких технологій, сформованих у вітчизняній і зарубіжній освіті і науці, з урахуванням принципу полікультурності, ідеї діалогу культур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бастун М. В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення / М. В. Бастун // Горизонти образования. № 3. – 2012. С. 170-175.

2. Дмитриев Г. Д. Многокультурное образование / Г. Д. Дмитриев. – Москва : Народное образование, 1999. – 208 с.

3. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особисті // Мистецтво у розвитку особистості: монографія / І. А. Зязюн; за ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – С. 14-36.

4. Левицька Л. А. Зміст поняття «полікультурна освіта» в вітчизняній та зарубіжній педагогіці [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://scasree.com/6/post/2013/01/29.html>.

5. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: метод. посіб. / Л. М. Масол. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. – 178 с.

6. Ніколаї Г. Ю. Методологічні пошуки у сфері мистецької освіти / Г. Ю. Ніколаї // Актуальні питання мистецької освіти та виховання: зб. наук.пр. – Вип. 1. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – С. 3-17.

7. Русакова Л. Інтегративна методологія в сучасній художній освіті / Л. Русакова // Людинознавчі студії. Педагогіка. – 2014. – Вип. 29(3). – С. 170-178.

8. Gorski P. The Challenge of defining Multicultural Education [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mhhe.com/socscience/education/multi>

9. Hessen S. O sprzecznościach i jedności wychowania: Zagadnienia pedagogiki personalistycznej / S. Hessen.–W-wa : Żak, 1997. – 270 s.

10. International Dictionary of Education. Vol.7. – Oxford, 1994. – P. 3963.

REFERENCES

1. Bastun M. V. Kul'turolohichnyy pidkhid v osviti ta yoho psykhologo-pedahohichne zabezpechennya / M. V. Bastun // Horyzontы obrazovanyya. # 3. –2012. S. 170-175.

2. Dmytryev H. D. Mnohokul'turnoe obrazovanye / H.D. Dmytryev.–Moskva: Narodnoe obrazovanye, 1999.– 208s.

3. Zyazyun I. A. Estetychni zasady rozvytku osobysti // Mystetstvo u rozvytku osobystosti: monohrafiya / I. A. Zyazyun; za red., przedmova ta pislyamova N. H. Nychkalo.– Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2006.– S. 14-36.

4. Levyts'ka L. A. Zmist ponyattya «polikul'turna osvita» v vitchyznyaniy ta zarubizhniy pedahohitsi [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://scaspee.com/6/post/2013/01/29.html>.

5. Masol L. M. Khudozhn'o-pedahohichni tekhnolohiyi v osnovniy shkoli: yednist' navchannya i vykhovannya: metod. posib. / L. M. Masol. – Kharkiv: «Drukarnya Madryd», 2015.– 178 s.

6. Nikolayi H. Yu. Metodolohichni poshuky u sferi mystets'koyi osvity / H. Yu. Nikolayi // Aktual'ni pytannya mystets'koyi osvity ta vykhovannya: zb. nauk.pr. –Vyp. 1. – Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2013. – S. 3-17.

7. Rusakova L. Intehratyvna metodolohiya v suchasniy khudozhniy osviti / L. Rusakova // Lyudynoznavchi studiyi. Pedahohika. – 2014. – Vyp. 29(3). – S. 170-178.

8. Gorski P. The Challenge of defining Multicultural Education [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.mhhe.com/socscience/education/multi>

9. Hessen S. O sprzecznościach i jedności wychowania: Zagadnienia pedagogiki personalistycznej / S. Hessen.–W-wa : Żak, 1997. – 270 s.

10. International Dictionary of Education. Vol. 7. – Oxford, 1994. – P. 3963.

God Boris. MULTICULTURAL APPROACH IN THE CONTEMPORARY ARTS EDUCATION: METHODOLOGICAL ASPECT

Summary. This article describes the methodological guidelines implementing multicultural approach in contemporary art education. Culturological and multicultural approaches should be considered as a constant of the methodological basis of art education development – national education component aimed at relaying artistic traditions in the educational environment, training and education of personality, with considering the achievements of various arts. The crisis of the education prompted the scientists, educators to justify new fundamental educational ideas. The answer to enquiries of nowadays in united Europe is the conceptual basis of multicultural education, balanced with a variety of didactic that have historically been on the territories of the European countries. It is proved that in context of overcoming the axiocultural crisis the multicultural approach to arts education allows to join the artistic experience of the world theory and practice, facilitates the crystallization of scientific traditions of mastering different arts by mastering achievements of

European, Slavic cultures. It was found that ideas of a multicultural approach that formed in a historical retrospective implement through axiological attitude to the artistic traditions of different peoples, content update of art education, the use of innovative forms and methods mastering the different kinds of art through the prism of national and international artistic heritage.

Keywords: *multicultural approach art education, methodological orientations, values, multiculturalism, polyartistic education/*

**Год Борис. ПОЛИКУЛЬТУРНЫЙ ПОДХОД В
СОВРЕМЕННОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ
ОБРАЗОВАНИИ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

Аннотация. *В статье охарактеризованы методологические ориентиры внедрения поликультурного подхода в современном художественном образовании. Доказано, что в контексте преодоления аксиокультурного кризиса поликультурной подход в художественном образовании позволяет приобщиться к художественному опыту мировой теории и практики, способствует кристаллизации научных традиций изучения различных искусств путем освоения достижений европейских, славянских культур. Выяснено, что идеи поликультурного подхода, которые сформировались в исторической ретроспективе, реализуются через аксиологическое отношение к художественным традициям разных народов, обновление содержания художественного образования, применение инновационных форм и методов освоения различных видов искусств через изучение национальных, мировых художественных достижений.*

Ключевые слова: поликультурный подход, художественное образование, методологические ориентиры, ценности, поликультурность, полихудожественное образование.